

GGD ondersteuning asbest in scholen – deel een

Inzicht stand van zaken asbestinventarisaties scholen

Auteur Henke Groenwold – GGD Amsterdam

Met medewerking van:

Fred Woudenberg – GGD Amsterdam

Adrie Gelderblom – GGD Rotterdam-Rijnmond

Carola Hegger – GGD Rotterdam-Rijnmond

Juliët Hoff – GGD GHOR Nederland

Merel Linthorst – GGD GHOR Nederland

Verschillende medewerkers onderzochte gemeenten

Inhoud

1	Aanleiding en doel project 'Asbest in scholen'	3
1.1	Asbestinventarisatie	3
1.2	Onderzoeksvoorstel	3
1.3	Doel	4
1.4	Doelgroep	5
2	Opzet project	6
3	Amsterdam	7
3.1	Interview met dhr. Bloem, ASKO	7
3.2	Bellen Amsterdamse scholen	8
3.3	Interview met dhr. Dolmans, gemeente Amsterdam	9
3.4	Conclusie Amsterdam	10
4	Aalsmeer en Amstelveen	11
5	Rotterdam	13
5.1	Interview met dhr. Fontijne van stichting BOOR	13
5.2	Gebruik van kennis van InfoMil	13
5.3	Bellen Rotterdamse scholen	13
5.4	Interview met dhr. Jaddoe, gemeente Rotterdam	14
5.5	Conclusie Rotterdam	15
6	Maassluis	16
6.1	Conclusie Maassluis	16
7	Stand van zaken	17
7.1	Gegevens InfoMil	17
8	Conclusie	18
9	Aanbevelingen	20

1 Aanleiding en doel project 'Asbest in scholen'

In mei 2011 startte het landelijke project 'Asbest in scholen'. In het project werkt het Ministerie van IenM samen met de Raad voor het Primair Onderwijs (PO-raad), Voortgezet Onderwijs (VO-raad) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Het doel van dit project was om alle scholen voor primair en voortgezet onderwijs die zijn gebouwd vóór 1994 bewust te maken van de risico's van asbest, hun verantwoordelijkheid om risico's te beperken en (direct of op een later tijdstip) gepaste maatregelen te nemen om blootstelling aan asbest te voorkomen of beperken. Het belangrijkste instrument om dit te bereiken is een asbestinventarisatie te laten uitvoeren. Het oorspronkelijke doel was uiterlijk eind 2012 alle scholen een asbestinventarisatie te laten uitvoeren.

1.1 Asbestinventarisatie

Uit een asbestinventarisatie blijkt of asbest in een gebouw aanwezig is, om welk soort(en) asbest het gaat, op welke plaatsen het zit en wat de staat van het materiaal is. Tijdens de inventarisatie kan een risicobeoordeling worden uitgevoerd. Daarbij wordt gekeken naar het potentiële blootstellingsrisico voor de gebruikers van het gebouw. Daarna wordt beoordeeld of direct verwijderen noodzakelijk is of niet - of dat nader onderzoek nodig is. Het is vooral belangrijk dat scholen een asbestbeheersplan opstellen voor de gebruikers van de school, wanneer asbest aanwezig blijft.

1.2 Onderzoeksvoorstel

Ten tijde van de start van het huidige onderzoek (2014) waren volgens de beschikbare gegevens ruim 55% van alle Nederlandse scholen die zijn gebouwd vóór 1994 geïnventariseerd op asbest (respectievelijk 6137 in het primair onderwijs en 985 in het voortgezet onderwijs). Van de 7122 scholen met een bouwjaar van vóór 1994, hadden 2208 scholen nog geen asbestinventarisatie uitgevoerd. Van 906 scholen was het onbekend of zij dit wel of niet hadden gedaan (bron: InfoMil, maart 2014).

Er waren grote verschillen tussen regio's. In Amsterdam en omgeving was bijna 90% van de scholen geïnventariseerd. In Rotterdam was dit ongeveer 60%.

Het relatief lage percentage ten opzichte van het doel van 100% en de grote verschillen tussen regio's waren voor de ministeries van IenM en OCW aanleiding om onderzoek te doen. Zij hebben GGD GHOR Nederland gevraagd een projectvoorstel te schrijven. Het doel daarvan was om te achterhalen met welke maatregelen het percentage asbestinventarisatie tot het gewenste doel van 100% kan worden gebracht. Daarbij was de veronderstelling (en hoop) dat de GGD 'en in hun contacten met de gemeenten daaraan een belangrijke bijdrage kunnen leveren.

De concrete vraag waarop het onderzoek antwoord moet geven is:

GGD ondersteuning asbest in scholen – deel een

“Hoe kunnen de contacten tussen de GGD'en en gemeenten benut worden om de resterende scholen in Nederland een asbestinventarisatie te laten uitvoeren en zo nodig een asbestbeheersplan te laten opstellen?”

Andere aspecten dan asbest

Asbest is niet het enige milieuaspect dat bij scholen van belang is. De afgelopen jaren is er veel aandacht geweest voor een schoon binnenklimaat en voldoende ventilatie in scholen. De rijksoverheid heeft daartoe een bewustwordingsproject uit laten voeren door de GGD 'en om het onderwerp ventilatie in scholen met natuurlijke ventilatie beter op het netvlies van leerkrachten en leerlingen te krijgen.

In 2013 is ook een project gestart waarin GGD'en scholen met mechanische ventilatie bezoeken. Daarbij wordt een meting gedaan en advies gegeven.

Vanuit gezondheidsperspectief is asbest dus niet het enige onderwerp waarvoor milieufdelingen van GGD 'en bij scholen langsgaan.

Daarnaast komen groene schoolpleinen steeds meer in zwang. Een gezonde schoolomgeving is een belangrijk onderdeel van het nieuwe nationaal programma preventie 'Alles is gezondheid'. Het streven is dat in 2015 het aantal basisscholen met een 'Vignet Gezonde School' is gestegen van minder dan 100 ten tijde van de start van het project naar 450. Over dit onderwerp, dat deel is van het projectvoorstel, wordt apart gerapporteerd.

1.3 Doel

Het doel van het project is dat scholen hun verantwoordelijkheid nemen in de omgang met asbest. Een duidelijk beeld van de aanwezigheid van asbest in alle Nederlandse scholen is belangrijk om verschillende redenen. Allereerst kan de aanwezigheid van asbest tot gezondheidsrisico's leiden. Daarnaast kan de plotselinge vondst van asbest bij bijvoorbeeld een verbouwing tot veel onrust, draconische maatregelen en hoge kosten leiden. Het streven is dat alle scholen met gebouwen van vóór 1994 een asbestinventarisatie laten uitvoeren en zo nodig een asbestbeheersplan opstellen.

In dit project wordt nagegaan welke factoren verantwoordelijk zijn voor het hoge percentage van scholen dat een asbestinventarisatie heeft gedaan in de gemeente *Amsterdam* en de gemeente *Aalsmeer* (als voorbeeld van een grote en een kleine gemeente) en het relatief lage percentage dat een asbestinventarisatie heeft gedaan in de gemeente *Rotterdam* en de gemeente *Maassluis* (als voorbeeld van een grote en een kleine gemeente).

Hoofdvragen:

- Inzicht in algemene factoren die bepalen of scholen een asbestinventarisatie uitvoeren.
- Inzicht in factoren die verklaren waarom scholen die het langst achterblijven geen asbestinventarisatie uitvoeren.

Hoofddoelen:

- Het maken van een overzicht van algemene factoren en daarop gebaseerde aanpakken (met specifieke aandacht voor de rol van de gemeenten) waarmee het aantal scholen dat een

GGD ondersteuning asbest in scholen – deel een

asbestinventarisatie in Nederland gaat uitvoeren (en zo nodig een asbestbeheersplan opstelt) tot boven de 90% kan worden gebracht.

- Indien het in Amsterdam niet mogelijk blijkt om de laatste scholen tot een asbestinventarisatie te bewegen: Inzicht in factoren die verklaren welk type scholen om welke redenen ook na herhaalde pogingen en onder (politieke) druk geen asbestinventarisatie willen uitvoeren.

Nevendoelen:

- Het verhogen van het percentage scholen dat in Amsterdam een asbestinventarisatie gaat uitvoeren (en zo nodig een asbestbeheersplan opstelt) tot minimaal 95%.
- Het verhogen van het percentage scholen in Rotterdam dat een asbestinventarisatie gaat uitvoeren (en zo nodig een asbestbeheersplan opstelt) tot minimaal 90%.

1.4 Doelgroep

De doelgroep van dit project zijn scholen met een bouwjaar van vóór 1994 in het primaire en voortgezet onderwijs in de steden Amsterdam en Rotterdam en de gemeenten Maassluis en Aalsmeer. In totaal zijn er 490 scholen in deze gemeenten met een bouwjaar van vóór 1994.

Volgens de gegevens van het ministerie van I&M hadden van de 490 scholen met een bouwjaar van vóór 1994, 78 scholen nog geen asbestinventarisatie uitgevoerd. Van 57 scholen was het onbekend of zij dit wel of niet hadden gedaan (zie tabel 1. Bron: InfoMil, maart en april 2014).

Tabel 1: Overzicht aantallen scholen en inventarisaties in gemeenten

Gemeente	Aantal scholen gebouwd voor 1994	Asbest- inventarisatie: ja	Asbest - inventarisatie: nee	Asbest- inventarisatie: onbekend
Amsterdam	235	206	24	5
Rotterdam	242	143	50	49
Aalsmeer	5	4	1	0
Maassluis	8	2	3	3

(bron InfoMil, maart en april 2014).

2 Opzet project

De eerste stap vond plaats in juni en de herfst van 2014 en bestond uit nagaan welke aanpakken zijn gebruikt in Amsterdam en omstreken om de scholen tot een asbestinventarisatie te bewegen. Hiervoor voerde een medewerker van GGD Amsterdam gesprekken met sleutelpersonen die de situatie in de betreffende gemeenten goed kennen. Er werd naar algemene en naar regiospecifieke factoren gevraagd en gekeken. Daarbij werd de rol van gemeenten bij het uitvoeren van asbestinventarisaties op scholen onderzocht. Ook werd gekeken of het InfoMil traject een stimulans is geweest voor scholen om een inventarisatie uit te voeren en zo nodig een asbestbeheersplan te laten opstellen.

In Amsterdam en Aalsmeer is gekeken welke aanpakken tot het hoge percentage asbestinventarisaties hebben geleid. Allereerst werd nagegaan hoeveel scholen op dit moment daadwerkelijk een asbestinventarisatie hebben laten uitvoeren. Ook werd nagegaan wat de redenen zijn dat de achterblijvende scholen (nog) geen asbestinventarisatie hebben gedaan.

Na deze stap werd contact opgenomen met sleutelfiguren uit Rotterdam en Maassluis in de lente van 2015. De situatie daar werd vergeleken met de aanpak in Amsterdam en Aalsmeer. Ook daar werd van de scholen de huidige stand van zaken in kaart gebracht.

3 Amsterdam

In Amsterdam werd allereerst contact gezocht met schoolbesturen, om na te gaan hoe er te werk is gegaan. In Amsterdam bestaat het Breed Bestuurlijk Overleg Amsterdam (BBOA), de vereniging van schoolbesturen van het Primair Onderwijs en het Speciaal Onderwijs te Amsterdam. Deze vereniging heeft een werkgroep huisvesting met onder andere de volgende taken:

'De werkgroep huisvesting buigt zich periodiek over schoolgebouwen en de directe omgeving van scholen. De hoofdzaken betreffen de jaarlijkse aanpassingen van de gemeentelijke verordening op de onderwijshuisvesting en het jaarlijkse Plan van Scholen dat de gemeente opstelt. Belangrijk is het Integraal Huisvestingsplan (IHP) waarin over een periode van 4 jaar op basis van leerlingenprognoses beschreven wordt waar uitbreiding van het scholenbestand noodzakelijk en gewenst is. Naast deze hoofdzaken houdt de werkgroep zich onder andere ook bezig met: regeling verhuur en medegebruik, beleid multifunctionele accommodaties, decentralisatie onderhoud buitenkant scholen, procedure schademeldingen en openbare speelterreinen.'
(<http://bboamsterdam.nl/>)

In het breed bestuurlijk overleg nemen alle schoolbesturen (rond de 40 stuks) van Amsterdam deel, samen met ambtenaren vanuit alle stadsdelen. Vroeger gingen stadsdelen verschillend met bepaalde zaken om. Nu stadsdelen in Amsterdam sinds kort niet meer verantwoordelijk zijn voor verschillende taken, regelt dit overleg bepaalde taken. Ook huisvestingstaken kunnen op de agenda komen.

Het leek aannemelijk dat de werkgroep huisvesting zich bezig heeft gehouden met de asbestinventarisaties, en dat bleek ook het geval te zijn. Om hier meer over te horen, werd dhr. Bloem van ASKO (Amsterdamse Stichtingen voor Katholiek Onderwijs) benaderd. Hij nam deel aan de werkgroep huisvesting en legde uit wat het BBOA voor rol op zich heeft genomen wat betreft het inventariseren van asbest op scholen.

3.1 Interview met dhr. Bloem, ASKO

De werkgroep huisvesting bestaat uit afgevaardigden van ongeveer 15 schoolbesturen. Een klein groepje hiervan heeft zaken op een rij gezet voor het regelen van asbestinventarisaties op de scholen. Men is hier ongeveer krap een half jaar mee bezig geweest. Deze kleine taakgroep koppelde informatie terug aan de werkgroep, die weer rapporteerde aan het breed bestuurlijk overleg. Men is begonnen in 2011. Er werden drie grote firma's die asbestinventarisaties uitvoeren met elkaar vergeleken. Een selectie werd gemaakt op basis van de volgende zaken:

- Prijs,
- Snelheid van inventariseren,
- Hoeveel scholen tegelijk geïnventariseerd kunnen worden,

GGD ondersteuning asbest in scholen – deel een

- Hoeveel monsters er standaard worden genomen,
- Welke overig kosten er nog worden gerekend,
- Welke informatie er verder nodig is.

Bij het bedrijf dat als beste werd beoordeeld werd korting bedongen, aangezien het om veel scholen ging (kwantumkorting). Het resultaat van de aanbesteding werd teruggekoppeld aan de schoolbesturen in november 2011. De besturen konden vervolgens zelf regelen om hun scholen te laten inventariseren door dit bedrijf. Niet alle scholen hebben dat gedaan, sommige besturen maakten zelf een keuze voor een ander bedrijf. De algemene indruk van de heer Bloem is dat scholen zich zeer bewust waren van het nut en de noodzaak van een inventarisatie.

Schoolbesturen kregen destijds een stappenplan voor de inventarisaties van Agentschap NL. De rijksoverheid en Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling van de gemeente Amsterdam (DMO) wilden een overzicht van geïnventariseerde scholen en de rapporten ontvangen. Dhr. Bloem kan zich voorstellen dat dit niet altijd goed is verlopen. De rapporten moesten digitaal worden ingevoerd in een bepaald programma, dit was een lastige klus.

Het inventariseren van asbest heeft bij ASKO niet tot problemen geleid. In het verleden is op een school van ASKO een probleem ontstaan met asbest tijdens een verbouwing. Dit leidde tot onrust, het tijdelijk niet kunnen gebruiken van het gebouw en extra kosten. De inventarisatie werd gezien als een actie die dergelijke problemen kan voorkomen.

Dhr. Bloem vond de rol van stadsdelen of de centrale stad vrij klein. Men vroeg af en toe aan schoolbesturen hoe het ervoor stond. De schoolbesturen hebben verder alles zelf geregeld.

3.2 Bellen Amsterdamse scholen

Om te weten te komen hoeveel scholen in Amsterdam van voor 1994 daadwerkelijk een asbestinventarisatie hebben laten uitvoeren, hebben wij schoolbesturen gemailld en scholen gebeld. Als uitgangspunt hiervoor werd een lijst met alle scholen van InfoMil genomen met gegevens uit juni 2014. Het bellen werd voortgezet tot van ieder gebouw uit de lijst bekend was of er een inventarisatie heeft plaatsgevonden. Op de lijst van InfoMil stonden 24 scholen die geen asbestinventarisatie hadden uitgevoerd en 5 waarvan het onbekend was. Navraag leerde dat al deze 29 scholen een asbestinventarisatie hadden gedaan of dat er goede redenen waren om dat niet te doen.

Concreet kwam er uit:

- Vier schoolgebouwen uit Amsterdam waren niet meer in gebruik als schoolgebouw.
- Eén gebouw uit de lijst is inmiddels vervangen door nieuwbouw.
- Eén gebouw stond tijdens de periode waarin werd gebeld op het punt vervangen te worden door nieuwbouw, vandaar dat er geen inventarisatie is uitgevoerd. Er werden geen werkzaamheden meer uitgevoerd op school, men was zich bewust van het risico van asbest.
- Eén gebouw is overgenomen door een andere school, waarbij het gebouw volledig werd gestript en gerenoveerd. Er is aangenomen dat eventueel aanwezig asbest werd aangepakt.

- De overige 22 gebouwen die op de lijst stonden als niet geïnventariseerd of als onbekend, bleken toch een asbestinventarisatie te hebben gehad.

3.3 Interview met dhr. Dolmans, gemeente Amsterdam

Naar aanleiding van dit positieve resultaat is contact gezocht met een betrokken ambtenaar van de gemeente Amsterdam, stadsdeel Noord: dhr. Dolmans. Vanuit de rol van Asbestcoördinator, is hij al jaren regelmatig betrokken bij zaken rond asbest op scholen. Zijn ervaringen met de asbestinventarisaties zijn zeer wisselend. In het stadsdeel Noord werd op ongeveer 25 scholen een inventarisatie uitgevoerd. Bij een type A inventarisatie zou conform de CS540 een visuele inspectie uitgevoerd moeten worden waarbij licht destructief onderzoek moet plaatsvinden. De inventariseerder zou minimaal de bouwtekeningen en andere beschikbare informatie moeten raadplegen. De ervaring van meneer Dolmans is dat dit vaak maar matig wordt uitgevoerd. Daarbij worden soms belangrijke zaken over het hoofd gezien, die wel ontdekt hadden moeten worden.

In 2010 en 2011 heeft hij naar aanleiding van een incident op een school meerdere rapporten opgevraagd en deze goed bestudeerd. Vaak waren geen bouwtekeningen geraadpleegd, daarom heeft hij dat alsnog gedaan. Dit leidde ertoe dat er vervolgonderzoek noodzakelijk was en vervolgens aanpassingen nodig waren van 12 rapporten (ongeveer 50% van het totaal). Er werden zaken ontdekt die onder de scope van een type A onderzoek wel naar boven hadden moeten komen. Het ging daarbij niet om onbelangrijke of moeilijk te ontdekken zaken. Voorbeelden waren:

- Beschadigde brandwerende deuren bij CV ketels, waarbij niet-hechtgebonden asbest had geleid tot een besmetting;
- Aan de hand van bouwtekeningen werd ontdekt dat in verschillende schoolpanden spuitasbest in de constructie aanwezig was, terwijl dat niet naar voren was gekomen bij de inventarisatie.

In totaal was op vier scholen een sanering nodig, terwijl dit in eerste instantie niet was gebleken. Twee scholen die volgens de inventarisaties in orde waren, zijn inmiddels gesloopt vanwege de aanwezigheid van spuitasbest, dit omdat er sprake was van een te groot risico bij gebruik.

Een jaar geleden bleek tijdens een incident op één van de scholen dat in het type A onderzoek te veel zaken (oneigenlijk) waren uitgesloten. Er bleek alsnog asbest te zitten achter een plafond van een gymzaal. Bij werkzaamheden traden daardoor problemen op.

Meneer Dolmans benadrukt dat men altijd alert moet blijven, en dat een kritische controle van de rapporten geen overbodige luxe is. Niet ieder bedrijf dat asbestinventarisaties uitvoert, doet dit blijkbaar even goed en zoekt de grens op van wat haalbaar is. Daarnaast zijn de rapportages van 2010 en 2011 verouderd (ouder dan 3 jaar) en kan de werkelijke situatie niet meer overeenkomen met de situatie zoals deze is beschreven in de rapportage. Verder is het belangrijk dat men de rapportage goed leest, vooral de zaken die zijn uitgesloten in de inventarisatie.

Bij schoolbesturen ontbreekt vaak de technische kennis om een rapport goed te kunnen beoordelen met name op de uitgesloten constructiedelen.

GGD ondersteuning asbest in scholen – deel een

Voor de schoolgebouwen waar asbest nog aanwezig is, is het opstellen van een beheerplan aan te raden. Dit dient daarbij breed gecommuniceerd te worden met schoolbestuur, opdrachtgevers van klussen en reparaties, dagelijkse leiding (conciërge) maar ook leerkrachten, ouderraden (opslag materialen in diverse ruimtes) en andere gebruikers van het gebouw.

3.4 Conclusie Amsterdam

In Amsterdam is het inventariseren van de schoolgebouwen wat betreft asbest afgerond. Bij 100% van de scholen die voor 1994 zijn gebouwd is een asbestinventarisatie gedaan of waren er goede redenen om dit niet te doen. Er werden door de contactpersonen van scholen geen problemen gemeld wat betreft het laten uitvoeren van de inventarisaties. Waar nodig werden op basis van de asbestinventarisatie saneringen uitgevoerd of beheerplannen opgesteld.

Er zijn wel problemen met de kwaliteit en de volledigheid van de uitgevoerde asbestinventarisaties. Naar aanleiding van het contact met de gemeente, bleek dat er wel degelijk problemen zijn opgetreden in gebouwen nadat deze geïnterviewd waren. Het blijft daarom erg belangrijk goed op te letten en de rapporten kritisch te bekijken. Wanneer dat niet gebeurt, kan een inventarisatie leiden tot een misplaatst gevoel van veiligheid bij het schoolbestuur en kan dat vervolgens tot problemen leiden.

4 Aalsmeer en Amstelveen

Van de vijf scholen in Aalsmeer gebouwd voor 1994, hadden volgens de informatie van Infomil vier scholen een asbestinventarisatie gedaan. Van één school was het niet bekend.

Sinds januari 2013 is er een ambtelijke samenwerking tussen de gemeenten Amstelveen en Aalsmeer. Om na te gaan hoe de inventarisaties zijn aangepakt in Aalsmeer, nam GGD Amsterdam contact op met dhr. Dekker en dhr. Bok, werkzaam voor de gemeenten Amstelveen en Aalsmeer. We kregen daarmee ook informatie over de situatie in Amstelveen.

4.1 Interview met dhr. Bok en dhr. Dekker, Aalsmeer en Amstelveen

De meeste basisscholen en een aantal voortgezet onderwijs gebouwen in Amstelveen, hebben een dienstverleningsovereenkomst met de gemeente. In Aalsmeer verschilt het gebouwbeheer per school. In Aalsmeer en Amstelveen werkt een team dat het technisch beheer uitvoert van gebouwen die door de gemeente worden beheerd. Dit team bestaat uit 17 mensen waarvan de meeste een (bouw) technische opleiding hebben. Er is daardoor veel technische kennis in huis. Omdat in Amstelveen alle basisscholen worden beheerd door de gemeente, was het coördineren van de asbestinventarisaties vrij eenvoudig, het werd door de gemeente gedaan.

Aalsmeer

De scholen in Aalsmeer zijn intussen allemaal geïnventariseerd. De gemeente heeft een actieve rol gespeeld: geholpen bij het uitzoeken van onderzoeksbureaus en het lezen van de rapporten. Verder heeft de gemeente ervaringen gedeeld met de schoolbesturen, en de regels uitgelegd. Eén school was iets moeilijker te overreden om een inventarisatie te laten uitvoeren. De reden daarvan was, dat het bestuur ervan overtuigd was dat er geen asbest aanwezig was in het gebouw. De gemeente heeft het bestuur overgehaald alsnog een inventarisatie te laten uitvoeren.

Amstelveen

Voordat de inventarisaties van start konden gaan, speelde in Amstelveen de discussie wie de inventarisaties (en eventuele saneringen) zou gaan betalen. Al gauw waren de gemeente Amstelveen en scholen het daarover eens. De school betaalde de inventarisatie, de gemeente zou bijspringen wanneer de school gesaneerd moest worden. Na deze beslissing is snel begonnen met het inventariseren. Dit ging voorspoedig, er werden tussen de 20-25 scholen geïnventariseerd. Bij ongeveer 15 scholen was een deelsanering nodig, waarvan bij twee of drie gevallen vrij veel maatregelen nodig waren. Dit leidde in de opstartfase tot kleine moeilijkheden. Saneringen werden in vakanties gepland, maar liepen soms wat uit. Deze problemen werden goed opgelost. Communicatie over asbest is vaak het heikele punt. Hiermee heeft men bij de gemeente in de loop der jaren veel ervaring opgedaan. In Amstelveen was van één voortgezet onderwijs school bij de gemeente niet bekend of daar een inventarisatie heeft plaatsgevonden. (Bij nabellen tijdens het onderzoek bleek dat deze school ook is geïnventariseerd. De gemeente heeft daar geen rol in gespeeld.)

GGD ondersteuning asbest in scholen – deel een

De tip van deze gemeenten is om tijdig afspraken te maken over de rolverdeling en de financiën, zodat men daarna snel aan de slag kan gaan. Verder is een aandachtspunt het hechtgebonden asbest in scholen. Dat kan tijdens de inventarisatie veilig genoeg zijn, maar in de loop der tijd gaan verweren. Er komt een moment dat dit materiaal alsnog risico's gaat opleveren voor de gezondheid.

4.2 Conclusie Aalsmeer en Amstelveen

De inventarisaties zijn over het algemeen goed verlopen en alle scholen uit de betreffende periode zijn geïnventariseerd. Er werden geen specifieke problemen genoemd. Goede afspraken over de kosten van inventarisatie en sanering zijn belangrijke voorwaarden voor het volledig uitvoeren van asbestinventarisaties. Een aandachtspunt blijft het hechtgebonden asbest, dat na verloop van tijd (verwering) alsnog een risico voor de gezondheid kan opleveren.

5 Rotterdam

In Rotterdam is contact geweest met verschillende schoolbesturen om na te gaan hoe het inventariseren van schoolgebouwen is aangepakt. Eén van de voorbeelden is de aanpak van BOOR.

5.1 Interview met dhr. Fontijne van stichting BOOR

Alle 120 scholen van deze stichting (de openbare scholen van Rotterdam) zijn geïnventariseerd op asbest. Anderhalf jaar geleden werd daarmee begonnen en in 2014 werden de laatste scholen afgerond. Er is voor gekozen rigoureuus asbest te laten verwijderen op plekken waar (in de toekomst) blootstelling zou kunnen plaatsvinden. Dit is gedaan om problemen zoveel mogelijk te voorkomen. Op de plekken waar het nog aanwezig is in gebouwen, levert dit geen problemen op tijdens werkzaamheden.

De gemeente heeft de inventarisaties en saneringen betaald en meegedacht in het proces. Er werd niet samengewerkt met andere schoolbesturen in de regio.

Bij het keuzetraject voor een inventariseerder/saneerder werd grondig onderzocht welke partij dit het beste uit kon voeren. Er werden meerdere partijen uitgenodigd om te komen praten. Men wilde een goede partner vinden die goede rapporten aflevert. De prijs was niet leidend, maar de kwaliteit. Daarbij werden strikte afspraken gemaakt zodat de verwachtingen van beide kanten duidelijk waren. Tijdens gesprekken werd veel nagevraagd en vanwege de ruime ervaring van meneer Fontijne kon hij goed aanvoelen 'wat voor vlees hij in de kuip had'. Er werden referenties nagetrokken. Men was tevreden met het verloop.

5.2 Gebruik van kennis van InfoMil

Een ander schoolbestuur heeft alle scholen geïnventariseerd op asbest voor zover dat nodig was. Dit is goed verlopen. Het schoolbestuur heeft zelf de kosten betaald en niet samengewerkt met andere besturen. Men vroeg offertes op van drie verschillende bedrijven waaruit één partij is gekozen. Daarna zijn drie scholen geïnventariseerd in februari 2012, waarna men de rapporten heeft voorgelegd aan InfoMil. Met het advies van InfoMil zijn de rapportages aangepast en is verder gewerkt om de overige scholen te inventariseren. Het InfoMil advies werd gewaardeerd. Er werden zo nodig beheersplannen opgesteld. Men is zich op de scholen goed bewust van de aanwezigheid van asbest zodat daar rekening mee wordt gehouden tijdens werkzaamheden.

5.3 Bellen Rotterdamse scholen

Niet alle scholen waren via de schoolbesturen te benaderen wat betreft informatie over de asbestinventarisaties. Sommige contactpersonen van besturen reageerden niet op e-mail en of waren niet goed telefonisch bereikbaar tijdens de looptijd van het project. Sommige besturen regelden dit niet voor

GGD ondersteuning asbest in scholen – deel een

de scholen, bijvoorbeeld wanneer het om algemeen bijzonder onderwijs ging, waarbij heel verschillende scholen zijn aangesloten bij een bestuur. De scholen regelden het dan zelf.

Om te weten te komen hoeveel scholen in Rotterdam van voor 1994 een asbestinventarisatie hebben laten uitvoeren, heeft een medewerker van GGD Amsterdam de overige scholen gebeld. Als uitgangspunt hiervoor werd de lijst met alle scholen van InfoMil genomen met gegevens uit juni 2014. Het bellen werd voortgezet tot van ieder gebouw uit de lijst bekend was of er een inventarisatie heeft plaatsgevonden.

Op de lijst van InfoMil stonden 50 scholen die geen asbestinventarisatie hadden uitgevoerd en 49 waarvan het onbekend was. Navraag leerde dat nagenoeg al deze 99 scholen een asbestinventarisatie hadden gedaan. Een aantal had het om een bepaalde reden niet gedaan en bij een enkele was het niet te achterhalen.

Concreet kwam er uit:

- Vier schoolgebouwen uit Rotterdam waren niet meer in gebruik als schoolgebouw.
- Vier schoolgebouwen zijn niet geïnventariseerd terwijl het gebouw wel asbest zou kunnen bevatten. De redenen daarvoor zijn verschillend:
  - Van één school is al bekend waar het asbest zich bevindt. Men houdt daar rekening mee maar er wordt geen inventarisatie uitgevoerd.
  - Op één school is nog geen inventarisatie geweest, maar deze zit nog wel in de planning. De reden waarom dit niet eerder is uitgevoerd, bleef onduidelijk.
  - Een derde school doet geen inventarisatie i.v.m. geplande nieuwbouw, er wordt zo min mogelijk geïnvesteerd in het oude gebouw.
  - De vierde school heeft een aannemer laten kijken, die zegt dat er geen asbest in zit. Deze aannemer is geen gecertificeerde asbestinventariseerder. Men wil echter ook graag nieuwbouw en zo min mogelijk investeren in het huidige gebouw.
- Eén schoolgebouw is deels gesaneerd, en deels is niet volledig bekend waar het asbest zit. Wel is men zich bewust van het risico zodat bij eventuele bouwkundige ingrepen maatregelen worden genomen.
- Eén school was niet bereikbaar.
- De overige 89 gebouwen die op de lijst stonden als niet geïnventariseerd of als onbekend, bleken toch een asbestinventarisatie te hebben gehad.

5.4 Interview met dhr. Jaddoe, gemeente Rotterdam

Dhr. Jaddoe is technisch adviseur bij de afdeling Vastgoed, cluster Stadsontwikkeling van de gemeente Rotterdam. De gemeente Rotterdam heeft met goed gevolg de gebouwen laten inventariseren die onder het beheer van de gemeente vallen. Dit zijn de scholen van met name de stichtingen BOOR, RVKO en Kind en Onderwijs. Voor de overige schoolgebouwen heeft geen contact plaatsgevonden wat betreft de asbestinventarisaties. Deze gebouwen zijn in eigen beheer bij schoolbesturen en deze besturen zijn daarmee ook zelf verantwoordelijk voor de veiligheid.

Naar aanleiding van het verhaal van de gemeente Amsterdam, is gevraagd wat de ervaringen bij Rotterdam waren. Zijn er problemen opgetreden nadat scholen geïnventariseerd werden?

GGD ondersteuning asbest in scholen – deel een

Dhr. Jaddoe vertelde dat dit erg meeviel. Het is inderdaad af en toe nog voorgekomen dat asbest alsnog aanwezig bleek te zijn, terwijl dit tijdens de vorige inventarisatie niet werd ontdekt. Aangezien het om een type A asbestinventarisatie gaat, is het normaal dat niet alles kan worden opgemerkt. Het asbesthoudende materiaal dat nog werd aangetroffen, was dan ook tijdens dit type inventarisatie niet te ontdekken. Men houdt per definitie rekening met het feit dat 10% van de asbesthoudende toepassingen niet wordt ontdekt tijdens een type A inventarisatie. Opletten blijft geboden en met dit risico wordt rekening gehouden. Omdat dit soort ontdekkingen tot nu toe goed beheersbaar waren en niet tot grote problemen hebben geleid, is dhr. Jaddoe over het algemeen tevreden over de gang van zaken. In gevallen waar werd geadviseerd het asbesthoudende materiaal te verwijderen, is dat ook gebeurd. Het was hem niet bekend dat een terugkoppeling over de stand van zaken gewenst was bij het ministerie.

5.5 Conclusie Rotterdam

In Rotterdam was de aanpak anders dan in Amsterdam, maar het resultaat is hetzelfde. Het inventariseren van de schoolgebouwen wat betreft asbest is zo goed als afgerond. Er werden geen problemen gemeld, waar nodig werden saneringen uitgevoerd of beheerplannen opgesteld. Het verschilt per schoolbestuur welke keuzes daarin werden gemaakt, maar over het algemeen blijkt dat men goed doordrongen is van het risico van asbest en de noodzaak maatregelen te treffen.

In Rotterdam werden geen problemen van betekenis gemeld na het uitvoeren van de inventarisaties. De gemeente houdt rekening met 10% afwijkingen van de werkelijke situatie in de rapporten. De asbestvondsten die alsnog werden gedaan, leidden niet tot problemen (in tegenstelling tot Amsterdam waar dat soms wel het geval was).

6 Maassluis

In Maassluis staan acht scholen, waarvan van zes scholen onbekend was of er een inventarisatie had plaatsgevonden. Medewerkers van GGD Amsterdam en GGD Rotterdam-Rijnmond belden deze scholen, met als resultaat dat alle zes scholen intussen wel geïnventariseerd waren op asbest. Dit betekent dat alle scholen uit de periode van voor 1994 in deze gemeente geïnventariseerd zijn. Er is één school in beheer bij de gemeente. Op deze school heeft de gemeente het onderzoek laten uitvoeren. De overige scholen hebben zelf opdracht gegeven voor de inventarisaties. Er werden geen bijzonderheden gemeld.

6.1 Conclusie Maassluis

In Maassluis is 100% van de scholen gebouwd voor 1994 geïnventariseerd op asbest. Er zijn geen bijzonderheden te melden over het proces.

7 Stand van zaken

Het resultaat van de gesprekken en informatie die is verkregen, was in positieve zin verrassend. Vrijwel alle scholen in de onderzochte gemeenten die asbest zouden kunnen bevatten, zijn geïnventariseerd. Voor zover bekend bij de vier gemeenten in het project is de stand van zaken zoals weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 2: Overzicht aantallen scholen en inventarisaties in gemeenten juni 2015

Gemeente	Aantal scholen gebouwd voor 1994	Asbest-inventarisatie: ja	Asbest - inventarisatie: nee	Asbest-inventarisatie: onbekend	Scholen buiten gebruik of nieuwbouw
Amsterdam	235	229 (97%)	0	0	6
Rotterdam	242	233 (96%)	4*	1	4
Aalsmeer	5	5 (100%)	0	0	0
Maassluis	8	8 (100%)	0	0	0

*Van deze vier scholen krijgt er 1 nieuwbouw op korte termijn, 2 hadden informatie uit andere bronnen over aanwezig asbest en 1 had een inventarisatie gepland.

Bijna iedereen waarmee werd gesproken was doordrongen van de noodzaak van een asbestinventarisatie. Mensen nemen het probleem heel serieus. Het projectgedeelte waarbij scholen zouden worden overgehaald om alsnog een asbestinventarisatie te laten uitvoeren, bleek daarom niet nodig te zijn.

7.1 Gegevens InfoMil

De gegevens van InfoMil (april 2014) bleken niet de huidige stand van zaken weer te geven. De meeste scholen die aangaven toch een inventarisatie gedaan te hebben, hadden dit al ruim voor 2014 laten uitvoeren. De reden waarom dit niet was doorgegeven aan het ministerie is niet duidelijk. Af en toe werd genoemd dat het aanleveren van de rapporten via een website vrij ingewikkeld was. Ook vertelde men soms dat het invullen van de enquête waarop de lijsten zijn gebaseerd, lastig was. De enquête bevatte maar weinig mogelijkheden om specifiek de situatie op de school weer te geven, wat bij een enkeling verwarring opleverde. Veel contactpersonen van scholen waren zich helemaal niet bewust van het bestaan van de enquête of de wens van InfoMil om een reactie terug te krijgen. Bovendien werden soms de registratie voor de website van Atlas leefomgeving en terugkoppeling aan het ministerie met elkaar verward.

8 Conclusie

Gezien de positieve reactie op de oproep van de minister in 2011 in deze vier gemeenten, lijkt het niet nodig scholen nogmaals te attenderen op het belang van asbestinventarisaties. Het is onbekend of dit ook voor de rest van Nederland geldt, maar het is aannemelijk dat het probleem op zijn minst kleiner is dan gedacht of wellicht zelfs niet meer aan de orde.

De hoofdvragen en doelen van dit onderzoek staan hieronder nogmaals weergegeven met daarbij de antwoorden.

Hoofdvraag 1: Inzicht in algemene factoren die bepalen of scholen een asbestinventarisatie uitvoeren.

In praktisch alle gevallen was men zich goed bewust van het nut van een asbestinventarisatie en de risico's die asbest in een school met zich meebrengt. Niemand van de personen die wij hebben gesproken vroeg zich af of het nodig was om een inventarisatie te laten uitvoeren. Mensen gaven wel aan dat het tijd, energie en geld had gekost om dit te regelen. Financiële problemen werden daar niet bij genoemd. Vaak werd in eerste instantie bij de gemeente aangeklopt om geld. Als bleek dat dit niet beschikbaar was, zorgde het bestuur of de school daar zelf voor. Hoewel wellicht niet begroot, het geld werd beschikbaar gesteld.

Hoofdvraag 2: Inzicht in factoren die verklaren waarom scholen die het langst achterblijven geen asbestinventarisatie uitvoeren.

Dit bleek eigenlijk niet of nauwelijks aan de orde. Er bleken twee redenen genoemd te worden bij de paar gevallen waarbij geen inventarisatie was uitgevoerd:

- Het krijgen van een nieuw gebouw op korte termijn. Deze scholen willen intussen zo min mogelijk geld uitgeven aan het huidige gebouw.
- Men had al vrij goed in kaart waar zich asbest bevindt in een gebouw. De school is bijvoorbeeld deels gesaneerd of geïnventariseerd. Men is zich bewust van de noodzaak tot inventariseren bij bepaalde ingrepen in het gebouw.

Hoofddoel 1: Het maken van een overzicht van algemene factoren en daarop gebaseerde aanpakken (met specifieke aandacht voor de rol van de gemeenten) waarmee het aantal scholen dat een asbestinventarisatie in Nederland gaat uitvoeren (en zo nodig een asbestbeheersplan opstelt) tot boven de 90% kan worden gebracht.

Uit dit onderzoek blijkt dat in alle vier de gemeenten vrijwel alle scholen hun inventarisatie op orde hebben. Daarbij werden verschillende aanpakken gebruikt, met hetzelfde resultaat. In Amsterdam werd

GGD ondersteuning asbest in scholen – deel een

relatief veel samengewerkt tussen schoolbesturen. In Rotterdam werd dat niet gedaan, en regelde ofwel de gemeente ofwel het schoolbestuur zelf dat er een inventarisatie kwam. In Aalsmeer en Maassluis regelde de scholen het voornamelijk zelf, deels in samenwerking met de gemeente. In Amstelveen vallen vrijwel alle schoolgebouwen onder beheer van de gemeente en werd het daarom centraal geregeld. De gebruikte aanpak blijkt weinig uit te maken, want in alle gemeenten zijn zo goed als alle scholen geïnventariseerd. Het feit dat iedereen zich bewust is van het belang van een inventarisatie, lijkt de belangrijkste reden te zijn dat men actie heeft ondernomen. Het is nuttig om duidelijke afspraken te maken over welke partij de inventarisaties en eventuele saneringen betaalt. Onduidelijkheid daarover kan tot vertragingen leiden.

Hoofddoel 2: Indien het in Amsterdam niet mogelijk blijkt om de laatste scholen tot een asbestinventarisatie te bewegen: Inzicht in factoren die verklaren welk type scholen om welke redenen ook na herhaalde pogingen en onder (politieke) druk geen asbestinventarisatie willen uitvoeren.

De (enkele) scholen die bijna een nieuw gebouw krijgen, blijken niet te bewegen om een inventarisatie uit te laten voeren. Aangezien men in deze gevallen bewust omgaat met de mogelijke aanwezigheid van asbest, lijkt dat ook een redelijk standpunt. Er is geen politieke of andere druk gebruikt om hen te bewegen tot een inventarisatie, aangezien dat niet redelijk werd gevonden tijdens de uitvoering van het project.

Nevendoelelen: Het verhogen van het percentage scholen dat in Amsterdam een asbestinventarisatie gaat uitvoeren (en zo nodig een asbestbeheersplan opstelt) tot minimaal 95%.

Het verhogen van het percentage scholen in Rotterdam dat een asbestinventarisatie gaat uitvoeren (en zo nodig een asbestbeheersplan opstelt) tot minimaal 90%.

Beide nevendoelelen bleken al gehaald zonder inspanningen van de GGD.

9 Aanbevelingen

Uit het onderzoek komen de volgende aanbevelingen naar voren:

1. Verdere actie van de rijksoverheid om scholen te bewegen tot het laten uitvoeren van een asbestinventarisatie, lijkt onnodig. Het onderzoek heeft zich beperkt tot grote en kleinere gemeenten in de Randstad. Het resultaat hierbij is redelijk eenduidig. In hoeverre de uitkomsten van dit onderzoek ook gelden voor gemeenten in andere regio's is niet onderzocht. Het is wel aannemelijk dat het probleem ook in de rest van Nederland op zijn minst kleiner is dan gedacht of wellicht zelfs niet meer aan de orde.
2. Bij het laten uitvoeren van inventarisaties is het verstandig niet de prijs leidend te laten zijn, maar de kwaliteit. Enige ervaring is belangrijk om een goede inventariseerder te kunnen kiezen en een rapport te kunnen beoordelen.
3. Na oplevering van een rapport is het verstandig dit voor te leggen aan een onafhankelijke partij met verstand van zaken, gezien de fouten die in sommige gevallen gemeld werden.
4. Het blijft altijd belangrijk alert te zijn op asbest in een schoolgebouw van voor 1994, ook wanneer er volgens een asbestinventarisatie geen asbest aanwezig is. Er worden soms fouten gemaakt. Bovendien kan tijdens de inventarisaties type A niet alles ontdekt worden, aangezien er alleen licht destructief onderzoek wordt gedaan. Gemiddeld 10% van het aanwezige asbest wordt daardoor niet ontdekt. Soms worden tot nog toe onbekende toepassingen van asbest gevonden, die vanzelfsprekend bij oudere inventarisaties over het hoofd werden gezien. Hechtgebonden asbest dat ten tijde van een inventarisatie in orde is, kan na verloop van tijd verweren en alsnog een risico gaan opleveren. Asbestinventarisaties hebben daarom geen onbeperkte geldigheid, iets dat niet altijd beseft wordt door medewerkers van scholen en schoolbesturen.
5. Schoolbesturen en directeuren zijn niet allemaal technisch goed op de hoogte op dit gebied. Het kan verstandig zijn hen nog eens te wijzen op bovenstaande informatie. Dit kan voorkomen dat de inventarisatie tot een vals gevoel van veiligheid leidt, waarbij men vervolgens geen rekening meer houdt met asbest bij toekomstige werkzaamheden.
6. Het is nuttig om vooraf duidelijke afspraken te maken over welke partij de inventarisaties en eventuele saneringen betaalt. Onduidelijkheid daarover kan tot vertragingen leiden.